



## מדוע אהב יצחק את עשו

מדוע אהב יצחק את עשו? שאלה מטרידה. הכתוב מספר על אהבה זו בלי כחל ושרק: "וַיֵּאָהֱב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו, וְרִבְקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב" (בראשית כה, כח). נקרא את הפסוק הזה כאשר נקרא, הוא יעורר את תמיהתנו. אם נקראהו כפשוטו, נבין ממנו שרגשותיו של יצחק נשלטו בידי חיבתו לטעמם של מאכלים מסוימים. לא זו דרכה של אהבה בתורה. לא כך זוכים בה ולא כך היא ניתנת.

קריאה אחרת מציע רש"י. הוא מונה שתי דרכים להבין מיהו זה ש"ציד בפיו". הוא מציין את תרגום אונקלוס, שעל פיו זהו פיו של יצחק האוכל את אשר עשו צד, ואז מציע את מדרש חז"ל: "בפיו של עשו, שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו". עשו תמרן את יצחק למחשבה שהוא אדם צדיק ורוחני יותר מכפי שהיה באמת. לכן אהב אותו יצחק. כחיוזק לפירוש זה, היו שהסבירו כי יצחק, שגדל בבית אברהם ושרה, מעולם לא נתקל במרמה, ותמימותו הגמורה שיחקה לידי עשו. רבקה, לעומת זאת, גדלה עם אחיה לבן הארמי, רמאי מדופלם, ודרכי המרמה היו מוכרות לה. על כן העדיפה את יעקב התם, ועל כן התנגדה כל כך, לימים, שברכת יצחק תגיע לעשו.

ועדיין, אי אפשר להתכחש לאמור במפורש בפסוק: אהבה כנה שררה בין עשו ויצחק. ניכר שאהבה זאת הייתה הדדית. מן

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

המסופר בתורה עולה כי עשו הידר כל כך בכיבוד אב, עד שספר הזוהר (קמו, ב) אומר כי לא היה אדם שכיבד את אביו יותר ממנו. ומנגד, אהבת יצחק לעשו ניכרת היטב ברצונו העז לברכו. שימו לב שעל אברהם אין התורה מספרת שבירך את יצחק. יעקב, לימים, בירך את בניו רק על ערש דווי. כאשר ביקש יצחק לברך את עשו, הוא אומנם היה זקן ועיוור, אך לא חשב שהוא עומד למות: "הֲגַהּ נָא זְקַנְתִּי לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי", אמר לו אז (כז, ב). זו הייתה יוזמה של אהבה.

יצחק אהב את עשו אך לא היה עיוור לאופיו האמיתי. הוא ידע מהו עשו ומה איננו. הוא ידע שעשו הוא איש שרה, צייד, חם מזג, אדם המסוגל להתרחק בקלות ולהיסחף לאלומות אך באותה מהירות גם לשכוח. הוא גם ידע שעשו לא נועד להיות יורש הברית. אנו למדים זאת מההבדל שבין הברכה שבירך את יעקב כשחשב שהוא עשו (בפרק כז) לבין הברכה שנתן לו כשידע שהוא יעקב (בפרק כח). הברכה הראשונה, שיועדה לעשו, מתמקדת בעושר ובכוח: "וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים מְטַל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירֵשׁ; יַעֲבֹדֶךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ (קרי) לָךְ לְאֲמִים..." (כז, כח-כט). לעומת זאת, הברכה השנייה, שיועדה ליעקב כשעזב את הבית, עוסקת בזרע ובארץ: "וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וַיַּפְרֶךָ וַיַּרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לְקַהֲל עַמִּים, וַיִּתֵּן לָךְ אֶת בְּרֵכַת אַבְרָהָם לָךְ וְלְזַרְעֶךָ אֹתָךְ לְרִשְׁתָּךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיב אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם" (כח, ב-ג). ברכות האבות לא עסקו בכוח ובעושר, אלא בארץ וזרע. ואם כן, יצחק ידע לאורך כל הדרך שממשיך הברית יהיה יעקב; הוא לא הלך שולל אחר עשו. למה אם כן הוא אהב אותו, טיפח אותו ורצה לברכו?

נראה לי שהתשובה טמונה בשלוש שתיקות חריגות של התורה. האחת, הרועמת מכולן, היא השתיקה כאשר למה שקרה

ליצחק אחרי העקדה. אם תשובו ותקראו את פרק כב תראו כי מרגע שהמלאך מנע מאברהם לשחוט את בנו, יצחק נעלם מהתמונה לחלוטין. אפילו כאשר מתבקש להזכיר את יצחק, כאשר מסופר שאברהם שב אל שני הנערים שחיכו לו וליצחק, נאמר "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו"; והפסוק ממשיך, וחותרם את סיפור העקדה: "וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע, וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע" (כב, ט). מה עם יצחק? הוא לא שב? תעלומה זו הטרידה את המפרשים. היו שהרחיקו לכת ואמרו שיצחק מת בעקדה, ואחר כך הוקם לתחייה. אבן-עזרא, בפירושו לפסוק, מצטט פירוש זה ופוסל אותו. חוקר הפיוט שלום שפיגל חקר את הרעיון הזה בחיבור ארוך.<sup>1</sup> היכן היה יצחק אחרי העקדה?

השתיקה השנייה נוגעת למות שרה. התורה מספרת שאברהם בא לספור לשרה ולבכותה. אָבֶל הָאָבֶל הראשי הוא הבן. יצחק אמור היה לספור לשרה ולבכותה, אך הוא אינו נזכר כלל בכל הפרק העוסק במות שרה ובהשלכותיו, פרק כג.

השתיקה השלישית נמצאת בסיפור על אברהם השולח את עבדו למצוא אישה לבנו יצחק. אין בכתוב שום אזכור לכך שאברהם התייעץ עם יצחק בנו, או אפילו סיפר לו. אברהם ידע שמחפשים אישה ליצחק; עבד אברהם ידע; אבל אין לנו מושג אם יצחק ידע, ואם היו לו מחשבות משלו בעניין. האם הוא רצה להתחתן? האם היו לו העדפות כלשהן באשר לזהותה ודמותה של אשתו העתידית? הכתוב שותק. רק כאשר העבד חוזר עם הרעיה-המיועדת יצחק נכנס לראשונה לסיפור.

כניסה זו מעניינת במיוחד: "וַיִּצְחָק בָּא מְבֹוא בְּאֵר לְחַי רְאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרְץ הַנְּגֵב" (כד, סב). הבאר הזאת מוכרת לנו. זוהי הבאר שלידה התגלה המלאך להגר ההרה שברחה משְׂרַי

שהתעמרה בה (טז, יד). מדרש נפלא מספר שכאשר שמע יצחק שאביו שלח את עבדו לחפש לו אישה אמר לעצמו, "אפשר אתי יחד עמה ויהיה אבי יושב לברו? אלא אלך ואחזיר לו את הגר ואמציא לו קורת רוח ולא יבטל מפריה ורביה".<sup>2</sup> מגוריו של יצחק בבאר לחי רואי נזכרים שוב כעבור פסוקים מעטים: מצוין שהוא גר שם אחרי מות אברהם (כה, יא). חז"ל דורשים זאת לשבחו של יצחק, שאפילו אחרי מות אביו המשיך יצחק לגור סמוך להגר ונהג בה כבוד.<sup>3</sup>

מה נוכל ללמוד מכל זה? נוכל רק לשער. אם אכן יש מסר בשתיקות, אולי מסר זה הוא שגם אם בטלה ההקרבה, הקורבן קורבן. יצחק נשאר בחיים, אבל הכתוב מעלים אותו, מבחינה ספרותית, לאורך שלוש סצנות שנוכחותו בהן מרכזית. הוא אמור היה לפגוש את הנערים שחיכו לו ולאביו ליד הר המוריה ולשמוח איתם על שובו בשלום. הוא אמור היה להתאבל על אימו שרה שנפטרה. הוא אמור היה להיות מעורב, או לפחות מעורב, במבצע לאיתור רעייתו לעתיד. והנה אין נוכחותו מתועדת אף לא באחד מהאירועים. יצחק לא מת על הר המוריה, אבל דומה כי משהו בו אכן מת – ושב לתחייה רק כשהוא התחתן. התורה מספרת שרביקה הייתה ליצחק לאישה "וַיֵּאָהֱבָהּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ" (כד, סד).

זהו כנראה המסר של השתיקות. אשר לבאר לחי רואי, המסר הוא כנראה שיצחק לא שכח איך גורשו הגר ובנה ישמעאל, אחיו-למחצה. על פי המדרש, קטורה שאברהם נשא לאישה אחרי מות שרה הייתה הגר, ויצחק הוא שיזם את נישואיהם החוזרים. התורה עצמה מספרת שיצחק וישמעאל עמדו יחד על קבר אברהם (כה, ט). המשפחה המפורדת התאחדה כך או אחרת – כנראה בזכות יצחק.

אם כך הוא, מוכן מדוע אהב יצחק את עשו. יצחק כמו אמר לעצמו: אני יודע מיהו עשו ומהו. הוא חזק, פרוץ, בלתי צפוי, מסוגל לאלמות. ברור שלא הוא האיש שאפשר להפקיד בידו את הברית, על תביעותיה הרוחניות. אבל הוא בני. אינני מוכן להקריבו כפי שאבי כמעט עשה עמי. אינני מוכן לגרשו, כפי שעשו הוריי להגר ולישמעאל. אהבתי לבני אינה מותנית. אינני מתעלם מאופיו ומהתנהגותו. אבל אני אוהב אותו גם אם איני אוהב כל דבר שהוא עושה, כי כך ה' אוהב אותנו: בלי תנאים, גם אם אינו אוהב את כל מעשינו. אברך אפוא את עשו. אשמור אותו בקרבתני. ואני מאמין שיום אחד האהבה הזאת תעשה אותו לאדם טוב מזה שהיה בלעדיה.

באהבתו זו לעשו ריפא יצחק את המכאובים שגרמו שניים מהאירועים הקשים ביותר בחיי אברהם אביו: שילוח הגר וישמעאל, ועקדת יצחק. אני מאמין שהאהבה עוזרת לרפא את האוהב ואת הנאהב.

- 1 שלום שפיגל, "מאגדות העקרה: פיוט על שחיטת יצחק ותחייתו לר' אפרים מבונא", בתוך ספר היוכל לכבוד אלכסנדר מרקס למלאת לו שבעים שנה, חלק עברי, ניו-יורק: בית המדרש לרבנים באמריקה, תש"י, עמ' תעא-תקמז.
- 2 מדרש הגדול, בראשית כד, סב.
- 3 מדרש אגדה ובראשית רבתי על אתר.